

FAKULTA
SOCIÁLNÍCH STUDIÍ
Masarykova univerzita

KONCEPT GENDER A GENDEROVÁ KULTURA

Mgr. et Mgr. Lenka Formánková, Ph.D.

Struktura přednášky

- Základní pojmy
- Krátký úvodní film, který nás uvede do problematiky
- Teorie a praxe genderové dělby práce
- Genderové kulturní teorie a genderové kulturní teorie sociálního státu
- Gender ve statistikách
- Diskuse

Válka pohlaví

- Česká televize, Ta naše povaha česká, 13. 1. 2011
- <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1100627928-ta-nase-povaha-ceska/411235100011002-valka-pohlavi/>

Základní pojmy - vymezení

- Gender je sociální konstrukt
 - Vlastnosti a chování připisované mužům a ženám, jsou sociálně a kulturně vytvářené nikoliv biologicky podmíněné.
 - Pozice a role mužů a žen liší v různých společnostech, v různých historických obdobích či různých sociálních skupinách.
 - Gender má ve společnosti organizační (stratifikační) funkci
- Kultura
 - Pojem kultura představuje systém *konstruktů* které orientují jednání lidí a dávají mu smysl; jsou to sdílené hodnoty, zásoby vědění a modely jednání (Archer 1995).
- Genderová role
 - Feminita vs. maskulinita založené na představě biologické determinace
 - Gender má mocenský rozměr (Kimmel 2000) – mocenské struktury společnosti ovlivněny pojetím genderových rolí
 - Androcentrismus

Genderová dělba práce

Genderová dělba práce

- Genderová dělba práce
 - Dělba placené a neplacené práce je společensky konstruována
 - Průmyslová revoluce - dochází k oddělení soukromé sféry domácnosti a veřejné sféry práce
 - Genderové role - Muž živitel a žena pečovatelka*
 - Sociální konstrukce mateřství a otcovství*

- Společenská a ekonomická hodnota placené a neplacené práce
 - Placená práce společensky konstruována jako více hodnotná než neplacená
 - „Ženská práce“ – „nekvalifikovaná“ péče o domácnost a děti
 - Neplacená práce = „neviditelná“ práce
 - Patriarchální kultura*
 - Není strukturovaná a chybí nástroje měření efektivity*

Teorie genderové dělby práce v rodině

- Teorie časové dostupnosti a omezení
 - Vychází z neoklasická ekonomická teorie lidského kapitálu a teorie racionální volby (Becker, 1993).
 - Čas na placenou a neplacenou práci je dělen mezi členy rodiny tak, aby byl *maximalizován užitek domácnosti* jako celku. Maximalizace užitku je dosahováno prostřednictvím *specializace v dělbě práce*.
- Teorie relativních zdrojů
 - Vychází z teorie směny.
 - Dělba práce jako výsledek *vyjednávání* mezi partnery – domácnost jako mocenská aréna (Brines 1993; Shelton, John 1996).
- Teorie socializačních/genderových přístupů
 - distribuce zdrojů mezi partnery je *strukturálně podmíněna* a ženy a muži jsou *socializováni do rozdílných rolí* a čelí rozdílným sociálním tlakům

Genderová dělba práce a děláni genderu

- Gender je performativní – děláni genderu („doing gender“)
 - West a Zimmermann 1987 vycházejí z etnometologie (Garfinkel 1967, Goffman 1976)
 - Gender je vytvářen v rámci každodenních interakcí – lidé v rámci každodennosti produkují sociální řád
 - Kritika genderových socializačních teorií
 - Tři hlavní, distinktivní kategorie, a sice: „sex“ neboli česky pohlaví, „sex category“ do češtiny přeloženo jako „pohlavní kategorie“ a „gender“.
 - Cílem analýzy je odhalit členské metody a praktiky, skrze něž členové společnosti dávají smysl právě tomu „jejich“ světu

Genderové kulturní teorie sociálního státu

- Teorie ideálů péče (Monique Kremer, 2007)
- Teorie genderových kulturních modelů nebo modelů rodiny (Birgit Pfau-Effinger, 2004)
- Hlavní teze:
 - Kulturní hodnoty a normy ovlivňují podobu institucí, ale instituce mají možnost normy měnit .

Ideály péče (Monique Kremer, 2007)

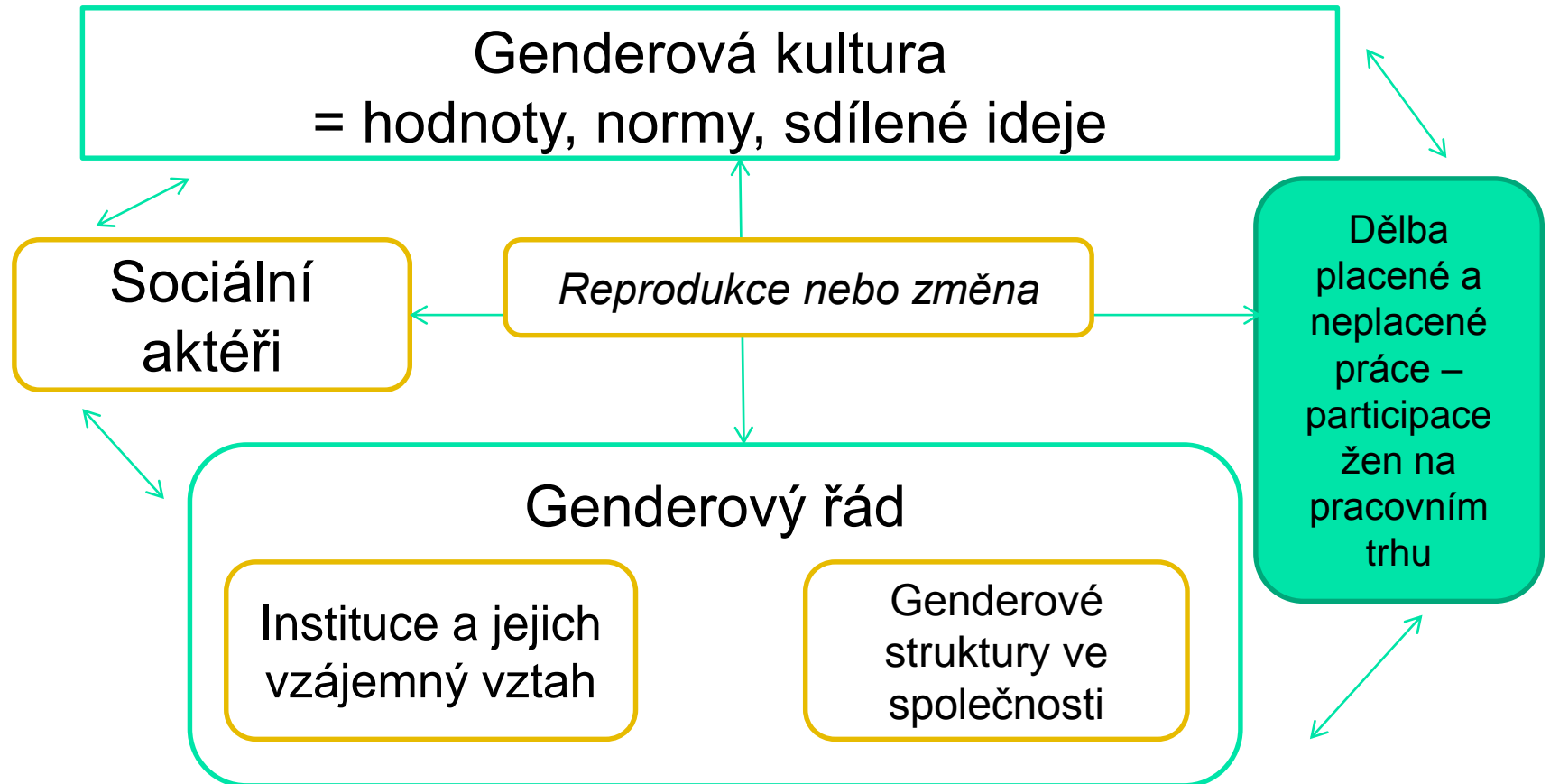
Dvě dimenze:

1. Formální versus neformální model poskytované péče
2. Model péče podporující nebo zpochybňující genderovou normu

Organizace péče	Vztah k dominantní genderové normě dělby neplacené práce (péče)		
	<i>Genderovaný definicí</i>	<i>Genderovaný praxí</i>	<i>Gender zpochybňující</i>
<i>Neformální</i>	matka na plný úvazek (full-time mother)	Mezigenerační péče (intergenerational care)	sdílení péče oběma rodiči (parental sharing)
<i>Formální</i>	chůva/náhradní matka (surrogate mother)		profesionální péče (professional care)

Genderové uspořádání dle Pfau-Effinger (2004)

Nadnárodní vlivy – globalizace, EU

■ Základní pojmy:

- Genderové uspořádání (gender arrangements)
- Genderová kultura (gender culture)
 - Hodnoty, normy
- Genderový řád (gender order)
 - Struktury genderových vztahů a jejich odraz v institucích
– zvláště dělba práce

Pro analýzu rodinných modelů:

Dělba práce, hodnoty spojené se spol. sférami, normy péče mezi generacemi, konstrukty závislosti, význam rodiny.

Základní dimenze genderové dělby práce

- **Společenské konstrukty spojené s hlavními sférami práce mužů a žen a o podobě vztahu mezi těmito sférami**

Dimenze symetrie versus komplementarita

- **Hodnoty připisované různým sférám společnosti – veřejná/sféra rodiny**

Rovnost versus hierarchie mezi těmito sférami

- **Kulturní normy péče a vztahů mezi generacemi**

Jaká sféra je zodpovědná za výchovu dětí a péči o staré, nemocné, děti...

- **Konstrukty vzájemné závislosti mužů a žen**

Autonomie nebo oboustranná či jednostranná závislost

- **Kulturní význam rodiny ve vztahu k jiným oblastem osobního života**

Genderové kulturní modely (Pfau-Effinger)

- Model rodinné ekonomiky (Family economy model)
 - Typické pro zemědělské oblasti, „předindustriální model“, muži a ženy pracují společně v rodinném hospodářství
- Model ženy v domácnosti (Housewife model)
 - Žena v intimní sféře domácnosti, muž chlebodárce na trhu práce, industriální společnost
- Model zkráceného úvazku (Female) part-time model
 - Žena se zapojuje na trhu práce, ale péče je její hlavní zodpovědností, hlavním živitelem je stále muž
- Model dvojího živitele/ institucionální zajištění péče (Dual breadwinner/institutional care model)
 - Žena i muž pracují, péče o děti přebírá stát/instituce
- Model dvojí živitel, dvojí pečovatel (Dual breadwinner/ dual carer model)
 - Muž i žena se dělí o ekonomické zajištění rodiny, tak o zajištění péče o děti a domácnost

Výzkum a statistiky gender

- <https://www.youtube.com/watch?v=wT5nAjpVQjw&feature=youtu.be>